

התורה והמצוה

עלון בענייני מצוה הלכה מנהג ועיונים בעבודת ה'

עלון מס' 5

שבת קדש פרשת כי תשא-שבת פורים דמוקפין ה'תשפ"ה

מעשה העגל

בפרשת השבוע אנו קוראים על חטא העגל שנעשה על ידי הערב רב, שמשכו אחריהם את כל עם ישראל. להבנת עניין של חטא העגל, כדאי מאד ללמוד את דברי הרמב"ן וכן מה שהסביר החכם למלך כוזר כמובא בספר הכוזרי.

נקודות רבות ניתן ללמוד ממעשה העגל והמסתעף ממנו. ראשית, מי שגרם לחטא העגל היו הערב רב. היו אלה גויים שלמעשה התגיירו, אך נשארו עם מידות מושחתות. חטא כזה בצורה המונית כל כך, סמוך כל כך למעמד הר סיני לא שייך שיגרם על ידי יהודי מבטן ומלידה. נכון שמכל שבטי ישראל נמשכו הרבה, אך מי שגרם לחטא היו הערב רב.

נקודה נוספת: משה רבנו כמנהיג המבקש רחמים על צאן מרעיתו, עד כדי 'ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת'. נקודה נוספת: בני לוי שהתאספו לקריאתו של משה 'מי לה' אלי'. כשמספרים לילדים (שעדיין אינם יודעים לקרא מתוך החומש) על מעשה העגל, יש לשים לב לכך שהילדים הבינו מה ההמשך. פעמים רבות הילדים חוזרים אחרי המלמד וקוראים בקול רם 'מי לה' אלי', אך אם נשאל אותם מה היה ההמשך, לא ידעו להסביר על 'הרגו איש את אחיו וכו'". לפעמים באמת המלמד לא שם לב לכך (למרות שכן סיפר את כל הפרטים. אך בגיל הרך הילדים נתפסים בעיקר לתפאורה שמסביב, ולאופן בו המלמד מסביר וממחיש את הדברים עד כמה ששייך). מאידך, לצערנו גם כאן נראית לפעמים השפעה של התרבות המערבית המקולקלת. יש כאלה החוששים לספר סיפור כזה לילדים עד גיל מסויים (משום מה, רבים מהם לא יחששו להראות להם קומיקסים עם תמונות של רצח ודם וכדומה. איני מתכוון למחבר מסויים. יבדוק כל אחד היטב את ספרי ילדיו... ואכמ"ל). אם רוצים להחזיר לילדים את חומרת העניין של ע"ז וכדומה, עלינו לספר להם את הדברים כפי שהתורה מספרת (נכון. צריך לחשוב מה ואיך לספר בהתאם לגיל הילד, אך היסוד מובן).

* * *

בני משה

בברכות ז. וא"ר יוחנן משום ר' יוסי כל דבור ודבור שיצא מפי הקב"ה לטובה אפי' על הנאי לא חזר בו מנ"ל ממשח רבינו שנא' ... ואעשה אותך לגוי עצום וענין דבעא משה רחמי עליה דמלתא ובטלה אפי"ה אוקמה בזרעיה ... ותני רב יוסף למעלה משישים רבוא: בדברי חז"ל לא כתוב שמדובר בזרע בן אחר בן, אלא כלולות בזה גם הבנות. כך שממילא אין כל מקום לשאלה שיש ששאלו: כיצד אם כן מספר הלויים לא גדול באופן יחסי. כנראה שמאמר חז"ל זה גרם לרבים מאד לשאול שאלה אחרת: היכן הם כל בני משה? לאן "נעלמו"? ועם השאלות באות גם תשובות: בני משה גלו אל מעבר לנהר הסמבטיון. כך נוצרו מעשיות רבות על שבת ענק של "בני משה". סיפורים הנמצאים לא רק בקרב עם ישראל, אלא אף בקרב עמים אחרים (יתכן שנוצרו באמת על ידי גויים, ו"אומצו" על ידי יהודים ששאלו את השאלה הנזכרת.

על גלות עשרת השבטים מעבר לנהר הסמבטיון וכל המסתעף (כולל סיפורים שהומצאו במהלך הדורות) נדבר א"ה במקום אחר. אך לגבי המושג "בני משה", צריך להבהיר: ראשית, כאמור לא ידוע לי על מקורות יהודיים קדומים לעניין זה. שנית, השאלה מעיקרה אינה נכונה כלל. אנו יודעים לדוגמא כי למרן הגר"ש אלישיב זצ"ל היו למעלה מ-3000 צאצאים, האם מישוהו שאל פעם היכן הם נמצאים? ודאי שלא. צאצאי הגר"ש אלישיב לא אמורים לישא איזו תעודה המעידה על יחוסם. הוא הדין לגבי בני משה. אין כל נפק"מ בכך שיהודי מסויים הוא מבני משה, ולכן לא אמורה להשמר איזו ידיעה עליהם. אנו מאמינים בדברי חז"ל האומרים שצאצאיו היו למעלה משישים רבוא, ואין כל מקום לשאלות מסוג זה.

אמנם, לפעמים יש מיושבי בית המדרש שאחר שבטוחים בדבר מסויים, ימצאו לו מקורות בדברי חז"ל. לפני מספר שנים הראני ידד אחד מקור בדברי חז"ל להמצאם של בני משה מעבר לנהר הסמבטיון. המקור לפי דבריו נמצא בתרגום יונתן בן עוזיאל על התורה. הערת אגב: יונתן בן עוזיאל תרגם נביאים! התרגום על התורה הנקרא כן, נקרא כן בטעות. כנראה הוא גרסה מסויימת של תרגום ירושלמי. אלא שבתרגום זה נוספו הרבה הוספות שלא תמיד ידוע מה מקורן. התרגום הזה נחתם כפי הנראה סמוך לסוף תקופת הגאונים. עד כמה שסמכו גדולי ישראל את ידם על דברים המובאים בו, ודאי שמדובר בספר קדוש, אך כאמור היחס אליו הוא פחות מאל מדרש אחר.

וכעת לדברים המובאים בו בעניין בני משה:

את הפסוק וַיֹּאמֶר ה' אֵלֶיךָ פָּרֵת פְּרִיֹת גִּדְּךָ כָּל-עַמְּךָ אֲשֶׁר נִפְלְאָת אֲשֶׁר לֹא-נִבְרָאוּ בְּכָל-הָאָרֶץ וּבְכָל-הַגּוֹיִם וְרָאָה כָּל-הָעָם אֲשֶׁר-אִתָּה בְּקִרְבּוֹ אֶת-מַעֲשֵׂה יְיָ כִּי-נִוְרָא הוּא אֲשֶׁר אָנֹכִי עֹשֶׂה עִמָּךְ:

מתרגם התרגום כן: וַאֲמַר הָא אָנָּה גִזְר קִיִּים דְּלָא אֲשִׁלְחִיף עֲמָא דְהִדִּין בְּעַם אוֹחְרִין בְּרַם מִינֵךְ יִפְקִין אוֹכְלוֹסִין דְּצַדִּיקִין קְבִיל כָּל עַמְּךָ אֲעִבִיד פְּרִישֵׁן לְהוֹן בְּזִמְן דִּיהִכּוֹן בְּשַׁבְּיִתָּא עַל נַהֲרֹות בְּכָל וְאֲשִׁרִינוּן מִן לְגִיו לְנַהֲר סַמְבִּטְיוֹן וְכִהִינוּן פְּרִישֵׁן לָא אֲתַבְּרִיו בְּכָל דְּיִירִי אֲרַעָא וּבְכָל עַמְּמָא וְיִחְמוּן כָּל עַמָּא דְאַנְתְּ שְׂרִי בִינֵיהוֹן בְּיוֹמָא הַהוּא יִת עוֹבְדָא דִּי אַרוֹם דְּחִיל הוּא דְאַנָּא עֲבִיד עִמָּךְ: מִי שְׂרַעָה לְהִבִּיא מְכָאן רֵאִיָּה עַל בְּנֵי מִשֶׁה, לֹא קִרָא נְכוֹן אֵת הַתְּרִגוֹם. הַתְּרִגוֹם כִּאֵן מִתְּרַגֵּם אֵת הַפְּסוּק, וּמְשַׁלֵּב בּוֹ דְרִשָׁה נּוֹסֶפֶת:

כעת נעמיד את תיבות המקרא מול תיבות התרגום:

וַיֹּאמֶר ה' אֵלֶיךָ פָּרֵת פְּרִיֹת גִּדְּךָ וַאֲמַר הָא אָנָּה גִזְר קִיִּים

הברית היא על דְּלָא אֲשִׁלְחִיף עֲמָא דְהִדִּין בְּעַם אוֹחְרִין.

כאן חורג המתרגם מהתרגום המילולי ומוסיף: **כָּרַם מֵינֶךָ** ?פָּקוּן אֲכֻלֹּסִין דְּצַדִּיקִין כלומר: ממך משה יצאו אוכלוסין של צדיקים (אותו מאמר חז"ל הנזכר. אם כן, במאמר הוא לא נזכר שיהיו בדווקא צדיקים) וכעת חוזר לתרגם את הפסוק:

נָגַד כָּל-עַמּוֹד אֲעֲשֶׂה נִפְלְאוֹת
כאן מדובר על נפלאות שיעשה לכל עם ישראל. ומתי יהיה זה?

בְּזַמַּן דִּיהֶכּוֹן בְּשִׁבְיִתָּא על נהרות בבל ואסיליקינון מתמך ואשרינון מן לגיו לנהר סמפטיון. שוב. מדובר כאן על עם ישראל שיגלו אל מעבר לנהר סמבטיון (רק מעשרת השבטים, כמובן. אך עכ"פ אין כאן התייחסות מיוחדת לאותם "בני משה").

אֲשֶׁר לֹא-נִבְרָאוּ בְּכָל-הָאָרֶץ וּבְכָל-הַגּוֹיִם וכהינון פרישן לא אתפרייו בכל דיירי ארעא ובכל עממא

פורים דמוקפין.

כבודה של ארץ ישראל

ובין במוקפים- את עניין כבודה של ארץ ישראל. שהרי מה ארץ ישראל שהיתה אז חרבה ושוממה. עי' מה שכתבתי התופס מקום בדרשות חז"ל על מגילת אסתר.

ביום זה של פורים דמוקפין, ראוי להדגיש (בין בפרזים שתלו הדבר בימי יהושע בן נון, הוא משום כבודה של בעלון קודם (מס' 4. פורים) על עניין בניין בית המקדש

פורס מפה ומקדש

בעלון הקודם כתבתי על מי שנמשכה סעודתו עד שקדש היום. לא ציינתי את סדר הדברים. לתועלת מי שנקלע למצב זה, אכתוב כאן בקצרה את הסדר (הבאתי את הדברים גם בעלון החדשי:

מי שהתחיל את סעודתו מבעוד יום, ונמשכה עד שקדש היום, פורס מפה ומקדש קידוש היום. כמובן שבדבר כזה לא שייך "מנהג". זו מציאות הקיימת רק אחת לכמה שנים, וגם אז שייכת רק אם לא עשה כדן, ואיחר להתחיל סעודתו כל כך. עכ"פ, מי שארע לו כן, יעשה כסדר הזה:

- פורס מפה על החלות, לכבוד שבת.
- בד"כ: מקדש קידוש היום בשלמות (ויכלו. בופה"ג. קידוש). במשפחות וכדומה, קרוב לוודאי שיש מי שלא ברך בופה"ג בסעודה (נשים, קטנים, או סתם כאלה שלא שותים).
- רק אם כל השומעים שתו וברכו בופה"ג בסעודה, מדלג בקידוש ברכת בורא פרי הגפן.
- מברך **המוציא** (כי משקידש היום נאסר עליו לאכול).
- אם מקדש על פת (אכפל תנא לאשמועינן? עכ"פ זה הדין...): פורס מפה ומקדש בלי ברכת המוציא.
- ממשיך את הסעודה (שכעת היא גם סעודת שבת).
- בברהמ"ז אומר רצה. יכול להזכיר גם על הנסים.

קריאת ההפטרה בשבת בערים המוקפות חומה

ברוב הקהלות חוזרים ומפטירים בשבת זו את הפטרת פרשת זכור. מכמה טעמים יש חולקים על עצם דין זה. יש שכתבו שאחר קריאת המגילה ומפלת המן אין זה ראוי להפטיר בעניין חטאו של שאול שלא הרג את אגג.

אכתוב כאן שני מנהגים אחרים בעניין זה:

בפסיקתא משמע שמפטירים בתוך שירת דבורה (ושמא מפטירים כולה) **מני אפרים** (שופטים. סדר ג, פס' טו). תלמידי חכמים רבים שליט"א היציעו להפטיר בשמואל (סדר יט, פס' יב) **ויהי בבא דוד**. ידידי **הרב ישעיהו ברגר** שליט"א כתב: אם בשנים אחרות היה אפשר להציע אפשרויות אחרות להפטרות השבת, השנה אחר שבאו עמלק על ערי ישראל וישרפום באש וישבו בהם אנשים ונשים בנים ובנות, ובכו כל העם עד אשר לא היה בהם כח לבכות כי מרה נפש כל העם על בנינו ובנותינו, ונתחזק בה' אלהינו, והגיע העת לרדוף ולהשיג ולהציל להכם עד אשר לא ימלט מהם איש ולקחת ברכה משלל אויבי ה', נראה שמתאים ביותר להפטיר במלחמות דוד בעמלקים ובפלשתים בערי הקודש ביהודה ובשומרון ועזה. עכ"ל. הרב הנזכר ערך תיקון מפטירים להפטרה זו.

להערות והארות בעניין העלון:

יחזנת נוימן קצות החשן 9/6 מודיעין עילית. 0527167567. דוא"ל: yn0527167567@gmail.com

לתרומות: ניתן לתרום בעמדות **נדרים פלוס** בקופה: 'עדת יראים-אושטרייך' לשונית 'תרומות עבור קונטרסים וחיבורים'

זמני התפלות בקהלתנו **ק"ק עדת יראים-אושטרייך** מודיעין עילית (נתיבות המשפט 111 ב')

בתענית אסתר ופורים ושב"ק פרשת כי תשא-שבת פורים דמוקפין

מנחה (בני הימים): 5:00. שחרית: תענית אסתר ופורים: 5:20. שב"ק: 8:30. ערבית מוצש"ק: 6:15
לוח זמני משתה ושמחה ותכניות לבני הקהלה בפורים, ניתן לקבל בביהכ"נ (או בטל': 0527167567)

תפלת מנחה וערבית בימים א-ה השבוע הבא (פרשת ויקהל): 5:40

עזרת נשים פתוחה בכל התפלות בכל ימות השנה